

УДК 316.1(477)“191/192”:316.244 М. Грушевський

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКА СОЦІОЛОГІЯ: ВІД ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ДО ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНОГО СИНТЕЗУ

Тетяна ЛАПАН, Юрій ПАЧКОВСЬКИЙ, Орислава КАЛИНЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра соціології,
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна

Стаття присвячена постаті Михайла Грушевського, зокрема, соціологічній іпостасі його особистості, котра формувалася в контексті становлення соціологічної науки на зламі XIX – XX ст. Зокрема, за його ініціативою для інтеграції українського суспільства та поширення інформації про українців серед світової громади було створено Український соціологічний інститут (1919 р.), який став першим інституціоналізованим українським соціологічним осередком. Будучи професійним істориком, М. Грушевський обґрунтував значення соціологічної науки для дослідження історичної ретроспективи і перспективи тогочасного суспільства. У концепції “генетичної соціології” (сформульованій у праці “Початки громадянства”, Відень, 1921 р.) він розкрив причини і фактори виникнення та функціонування суспільства; за допомогою “генетичного методу” реконструював походження суспільства на українському етнографічному матеріалі. М. Грушевський доводив, що основою соціальної еволюції є конкуренція колективістських та індивідуалістичних тенденцій. Долучення до вивчення історичних процесів соціологічного контексту дає змогу називати метод М. Грушевського історико-соціологічним, а його самого вважати одним із найяскравіших промоутерів наукової міждисциплінарності.

Ключові слова: М. Грушевський, інституціоналізація соціології, “генетична соціологія”, історико-соціологічний метод, міждисциплінарність.

Виникнення і розвиток соціології в Україні відрізнявся від аналогічного процесу у європейських країнах. Становлення української соціології доцільно розглядати як через внутрішні, так і зовнішні обставини суспільного розвитку. Непростий шлях виборювання Україною власної незалежності позначився й на складнощах становлення соціологічної науки, яка пережила достатньо тривалий шлях еволюційного розвитку. У цьому процесі особливою є постать Михайла Грушевського (1866–1934), який одним із перших зрозумів значення соціологічної науки для аналізу механізмів становлення суспільного та історичного. М. Грушевський першим долучився до інституціоналізації соціології, яка, хоча й в екзилі, мала глобальний вплив на подальшу долю новітньої української соціології та створила передумови для появи значної плеяди дослідників-соціологів. У цьому контексті варто згадати постать першого українського професійного соціолога Микити Шаповала (1882–1932), який “підхо-

пив естафету” М. Грушевського і продовжив його справу, очоливши у 1924 р. Український соціологічний інститут (у Празі установа мала назву Український інститут громадознавства). Саме діяльність українських за змістом і духом соціологічних інституцій відкрила шлях для розуміння суспільства як сукупності людських взаємовідносин, що скеровані на творення соціальних структур (політичних партій, профспілок, шкіл, кооперативних спілок як підвалин господарської самостійності тощо). Відтак, головним викликом соціології є її практична спрямованість, що відкрила б шлях для цілеспрямованого управління соціальними явищами та соціальними структурами у вирішенні проблем майбутнього відродження України, нації та відбудови державності.

Важливо підкреслити, що наукова діяльність М. Грушевського з популяризації та подальшого розвитку соціологічної науки відбувалася на зламі XIX – поч. XX ст. за умов, коли українські землі було поділено між двома імперіями: Австро-Угорщиною та Росією. Політика Відня щодо слов'янських народів, які творили її периферію була доволі поміркованою. У культурній та освітній сферах центральний уряд йшов на поступки представникам культурних еліт різних народів, які входили до імперії. Цим скористалися українські культурні діячі, які започаткували в містах та селах західноукраїнських земель українські церкву, освіту, театр, різноманітні спілки. Особливий поступ – це сфера науки. У цей період голосно заявило про себе науково-громадські об'єднання українських вчених. На території західної України роботу співмірну з діяльністю офіційної академії довгий час виконувало Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ). *“Сьогодні Товариство імені Шевченка організоване цілком за типом західно-європейських академій наук, йому не вистачає лише титулу академії, і, мабуть, довго не вистачатиме, бо для цього необхідний законодавчий акт...”*, – писав свого часу М. Грушевський¹.

За рекомендацією В. Антоновича, до Львова приїздить М. Грушевський і очолює кафедру всесвітньої історії Львівського університету, де протягом 20-ти років читає курс історії України. Він вільно володів латинською, грецькою, німецькою, російською і французькою мовами. Крім того, читав англійською та польською, добре знав церковнослов'янську і давню руську мови². М. Грушевський вважав, що головна увага повинна бути перенесена з історії держави на історію народу, суспільства. Його перебування на посаді завідувача кафедри протягом 1894–1914 рр. було надзвичайно плідним. Приїхавши сюди як молодий перспективний історик, напередодні Першої світової війни

¹ Іван Дзюба, “Академія наук України,” *Енциклопедія сучасної України*, т. 1. (Київ: Поліграфкнига, 2001), 251; *Історія Академії наук України. 1918–1923: Документи і матеріали*, ред. Павло Сохань. (Київ: Наукова думка, 1993).

² Костянтин Кондратюк, “Діяльність М. Грушевського у Львівському університеті,” *Михайло Грушевський і Західна Україна*. (Львів, 1995), 68; Петро Скрипник, “Михайло Грушевський і Львівський університет,” 180, доступ отримано 25 жовтня 2018, <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2>.

М. Грушевський став знаменитим вченим, його наукова, педагогічна і громадська діяльність стала помітним явищем в історії України. М. Грушевським була розроблена принципово нова концепція історії України. Під час роботи у Львівському університеті було написано 8 із 10-ти томів “Історії України-Руси”, велика кількість статей розвідок, інших матеріалів.

Сучасні дослідники діяльності М. Грушевського мало звертають увагу на співпрацю між ним і провідними соціологами того часу. Цікавим є аспект вивчення його співпраці з М. Ковалевським (1851–1916). Обидва дослідники працювали в одному історико-суспільному напрямку. Зокрема, на думку М. Ковалевського, соціологія при вивченні суспільства має опиратися на аналіз соціальних чинників і елементів, що необхідні для підтримання порядку суспільства, його розвитку та прогресу. Ці ідеї співмірні з поглядами М. Грушевського на значення солідарних відносин, обумовлених поділом праці, суть яких в організації кооперації між індивідами³. Відомо, що саме М. Ковалевський запросив колегу у Париж у Російську вищу школу суспільних наук для викладання. Саме після цієї поїздки він найпоглибленіше поглибив свої історичні дослідження соціологічними студіями⁴. Припускають також особисте знайомство М. Грушевського з Е. Дюркгаймом (1858–1917), фундатором французької соціологічної школи, та відомим німецьким вченим В. Вундтом (1832–1920), фундатором сучасної психологічної науки, а також переписку між ними⁵. Хоча не варто опускати і того факту, що з працями тогочасних соціологів (О. Конт, Г. Спенсер, Г. Тард, Л. Леві-Брюль та ін.), він був знайомий ще з періоду свого навчання у Київському університеті⁶. Можливо, зацікавлення соціологією тривало протягом усього періоду життя М. Грушевського, а не було епізодичним захопленням новою наукою. Проте, найглибший “соціологічний слід” вчений зробив, започаткувавши Український соціологічний інститут (УСІ), проект утворення якого було розроблено впродовж трьох місяців 1919 р.: 26 серпня, 8 жовтня і 20 жовтня⁷. Мету діяльності Інституту дослідник вбачав в інтеграції українського суспільства, різних його верств, поширення інформації про українців серед європейського та американського громадянства. Програмою Інституту він визначив: слідкувати за світовим соціальним процесом і за соціологічними дослідженнями та популяризувати їх серед українців; представляти українців у міжнародних і національних організаціях, які виражають

³ Ірина Майстренко, “Становлення і розвиток генетичної соціології,” *Соціологія: теорія, методи, маркетинг* 2 (2002): 135–146.

⁴ Михайло Грушевський, *Історія України-Руси*: в 11 т., 12 кн., ред. Павло Сохань. (Київ: Наукова думка, 1991), т. 1. (1994), LVII–LX; Віталій Масненко, *Історичні концепції М. С. Грушевського та В. К. Липинського. Методологічний і суспільно-політичний виміри української історичної думки 1920-х років*. (Київ, Черкаси: Брама-ІСУЕП, 2000), 29.

⁵ *Ibid.*, XLVIII.

⁶ *Ibid.*, LI.

⁷ Василь Ульяновський, “Проекти українського соціологічного інституту М. С. Грушевського,” *Філософська і соціологічна думка* 7. (1992): 110.

собою соціальний рух; інформувати світову та українську громадськість про український соціальний рух та українську літературу⁸.

Український соціологічний інститут проіснував до 1924 р. і став по суті першим інституціоналізованим українським соціологічним осередком, згуртувавши відомих науковців та громадсько-політичних діячів – Д. Антоновича, Б. Старосольського, М. Шрага, М. Чечеля, В. Мазуренка, І. Штефана, П. Христюка та ін. З іншого боку, континуація соціологічних традицій М. Шаповалом та його колегами С. Бородаєвським, В. Петрівим, В. Мандрикою та ін. у празький період (1924–1932 рр.) дала змогу у систематизованому вигляді розширити просвітницькі ідеї М. Грушевського та надати їм прикладної спрямованості, адже соціологія – це практична наука про життя суспільства. І для того, як зазначає М. Шаповал, *“щоб зрозуміти, що таке суспільство, треба вивчити поведінку людських одиниць і груп, вивчити причини того чи іншого способу поведінки, її форми. Після того легко можна зрозуміти суспільні явища”*⁹.

М. Грушевський одним із перших звернув увагу на значення для аналізу суспільних процесів соціологічного знання, яке набувало сили і розквіту, передусім, у той час у європейських країнах. Основоположник академічної соціології французький філософ-позитивіст О. Конт (1798–1857), надаючи ваги соціології для дослідження тогочасних проблем суспільства, розглядав нову науку як галузь знань, що увібрала в себе найновіші досягнення людства на науковій основі, позбавленого метафізики, упереджень, стереотипів, бездоказовості тощо. В історичній перспективі – це означало міждисциплінарний синтез, в якому особливе місце посідав історичний метод дослідження суспільства з його принципами розвитку суспільних явищ від минулого до майбутнього. У сучасному соціологічному дискурсі – це свого роду реконструкція минулого з урахуванням повсякденності, що в подальшому закладає підстави для розробки соціальних програм чи проєктів, скерованих у майбутнє, зокрема в напрямку державотворення. Саме М. Грушевський одним із перших проголосив значення соціологічної науки для дослідження історичної ретроспективи та перспективи тогочасного українського суспільства. Проте, реалії засвідчували суперечливий шлях для історико-соціологічних підходів, адже спроби національно-культурного відродження постійно придушувалися і заборонялися. Для прикладу, українська соціологія від моменту зародження на теренах Росії відчувала подвійний спротив. По-перше, соціологія не визнавалася офіційними колами, міністерством освіти; царські чиновники вважали, що нова наука спрямована проти самодержавства і наповнена небезпечними ліберальними ідеями. По-друге, українські науковці, які працювали

⁸ Ульяновський, “Проєкти українського соціологічного інституту М. С. Грушевського,” 110.

⁹ Микита Шаповал, *Загальна соціологія*. (Київ: Український центр духовної культури, 1996), 22.

у дослідницькому полі соціології переслідувалися саме як носії української ідентичності¹⁰.

Малодослідженим є питання саме соціологічного доробку М. Грушевського. Вважається, що свої соціологічні погляди вчений найдокладніше сформулював у своєму теоретичному курсі “Генетична соціологія”, який він викладав в Українському соціологічному інституті. Цей курс було покладено в основу праці “Початки громадянства” (Відень, 1921)¹¹, яка була присвячена центральній проблемі тогочасної соціології – висвітленню причин і факторів створення соціальності, виникнення й існування людського суспільства. Варто констатувати, що ця праця М. Грушевського, на жаль, залишається не проаналізованою достатньо глибоко ні істориками, ні соціологами. Дуже часто декілька встановлених “кліше” щодо наукової праці М. Грушевського “перезапозичуються” різними авторами. Звичайно, для того, щоб з “Початками громадянства” ознайомилися її варто хоча б перевидати. Цього теж ще не зроблено (на відміну, наприклад, від праці М. Шаповала “Загальна соціологія”).

Особливо цінним є “генетичний підхід” М. Грушевського до аналізу виникнення суспільності. Значний вплив на його погляди мали праці Е. Дюркгайма (зокрема, його докторська дисертація “Про поділ суспільної праці”, 1893 р.), який висунув низку методологічних вимог до аналізу та дослідження соціальних фактів. Серед таких важливих вимог – правило “об’єктивності”, що передбачало використання елементів позитивістського підходу і уникнення впливу суб’єктивності (впливу філософських теоретизувань, інтроспективного психологічного досвіду). “Щоб науково дослідити суспільне явище, його треба вивчати об’єктивно, тобто ззовні, знаходячи кружний шлях, аби визначити й зрозуміти стани свідомості, що безпосередньо не схоплюються”¹². У таких спосіб, на думку Е. Дюркгайма, досягався ефект нівелювання суб’єктивних чинників, хоча з методологічної точки зору, як для історичної, так і психологічної науки завжди залишається парадокс дилеми “індивідуальне-соціальне”, так як у дослідженні суспільних явищ завжди присутній людський чинник, пов’язаний з особою дослідника-науковця. За М. Грушевським, врахувати дію усіх факторів соціального розвитку неможливо вже з тієї простої причини, що всі вони опосередковані свідомим впливом індивідуальної людської волі на суспільний процес. Саме тому з поля зору класичного соціологічного дослідження постійно “випадали” такі важливі чинники, як елементи доцільності

¹⁰ *Історія соціології: навчальний посібник*, ред. Ігор Рущенко. (Харків: ТОВ “Планета-Прінт”, 2017), 355, доступ отримано 10 жовтня 2018, http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/.../Book_2017_Ahalarova_Istoriia_sotsiologhii.pdf.

¹¹ Михайло Грушевський, *Початки громадянства: (генетична соціологія)*. (Відень: Український Соціологічний Інститут, 1921), 328.

¹² Реймон Арон, *Етапи розвитку соціологічної думки*, пер з франц. Г. Філіпчука. (Київ: Юніверс, 2004), 340.

й моральності, що саме і є певними синтезуючими утвореннями спільної дії об'єктивного та суб'єктивного факторів.

Наскільки є можливим нівелювання соціальних чинників, як і оцінних суджень, є завжди проблемою етичного вибору, що в дослідженні соціального досягається за рахунок принципу неупередженості, або ж для соціології, використання великої кількості одиничних спостережень, вибудованих за законами ймовірнісного відбору чи побудови вибіркових сукупностей, які б з максимальною точністю відтворювали риси тої чи іншої спільноти. Варто пам'ятати, що початок ХХ ст. – це час, коли методологія наукового соціального дослідження у соціогуманітарних науках була лишень у зародковому стані. Як внесок М. Грушевського в методологію соціального наукового дослідження, слід розглядати його генетичний метод, який він використовує для реконструкції походження суспільства на українському етнографічному матеріалі. На основі використаного методологічного підходу автор переконливо довів самотність та автентичність українського народу. “Провідною” ідеєю “генетичної соціології”, як пише М. Грушевський, є теоретичне обґрунтування законів трансформації людського суспільства. Він по своєму розв'язує проблему механізму еволюції людського суспільства й різних форм суспільності. Аналізуючи соціальні факти того часу та дослідження соціальної еволюції в минулому, вчений доходить висновку про вирішальну роль у вічних змінах людського життя невпинної конкуренції індивідуалістичних та колективістських тенденцій і періодичного чергування переваги одних, то других. Саме ця боротьба двох тенденцій є основою того ритму соціальної еволюції, котрий досліджує соціологія і всі соціальні науки.

У концепції “генетичної соціології” М. Грушевський намагався послідовно застосовувати свій методологічний принцип органічного синтезу основних факторів розвитку людського суспільства – біологічного, психологічного та соціального. З огляду верховенства цього підходу він структурує величезний етнологічний та історико-культурний матеріал, виділяючи три основні стадії розвитку суспільності: 1) початок суспільної організації; 2) племінно-родова організація; 3) класово-державний устрій. Перша стадія розвитку суспільності характеризується перевагою біологічних факторів розвитку та поступовим виокремленням людини і людського колективу із сфери тваринного існування. Надалі посилюється дія соціального та психологічного факторів. Економічні відносини сприяють об'єднанню людей у первинні форми суспільності: рід, клан, плем'я. Діють також морально-регулятивні функції різних культів, тотему, формуються звичаї, традиції, зародки моралі. М. Грушевський був добре обізнаний з творчістю Е. Дюркгайма і використовував теорію солідарності французького соціолога. “Психологічним підкладом” розвитку аморфної, абсолютно дезорганізованої сукупності первісних людей до більш високих соціальних форм, – зазначає М. Грушевський, – стає почуття близькості й солідарності, що, у свою чергу, виростає з усвідомлення “можливого об'єднання і кооперації”, а також “прихова-

ної організаційної сили”, що характеризує людську “скупину” (в сучасній соціології – “спільнота”, “соціальна група”). Отже, люди починають протиставляти “своїх”, котрі живуть разом в одній “скупині”, тим “чужим”, які живуть деінде¹³.

Для другої стадії розвитку суспільності характерні панування племінно-родової організації та процеси поступового розкладу її під впливом економічної диференціації, розвиток індивідуальної власності та відокремлення родини чи родинної сім’ї від племені. Формується влада та соціальні верстви, яким вона належить, – військова аристократія, цивільні та релігійні авторитети. М. Грушевський називає війну “постійним, хронічним явищем для племінного життя”. Паралельно із самою війною активно формуються її “організаційні структури”: військова ієрархія, військова влада ватажків різних категорій і різного рангу. До того, війна стає дорогою кар’єри, яка висуває своїх “заслужених” у перші ряди племені, поруч із родовими старійшинами і “божими улюбленцями”. Поява невільництва та зумовлені ним обставини у свою чергу спричинилися до економічної диференціації (поділу праці), яку вчений вважає основним джерелом розкладу первісного суспільства.

Особливу увагу М. Грушевського привертають власність і право власності. Розглядаючи історію цих інститутів, він приходить до висновку, що власність і право на неї не є атрибутом виключно класового суспільства, власність існує стільки, скільки існує людина. Справа лише в тому, що стояло за нею на різних етапах розвитку первісного суспільства й коли саме вона набула свого “руйнівного змісту”. Першим і основним джерелом влади М. Грушевський називає релігійний культ тодішніх племен, з якого органічно виростала ідея надприродного, божеського походження старшин і ватажків. На друге місце після релігії він ставить матеріальний добробут, який, на відміну від релігії, “акумулюється вповні реально, а не фіктивно”. Третій елемент, що цементує всю піраміду влади, – постійна військова дружина, яка моральний авторитет влади ставить на цілком реальний фундамент примусу й сили. Процес розкладу племінно-родової організації завершується формуванням класової держави, знаменує собою перехід до третьої стадії розвитку суспільності. М. Грушевський намагався розкрити таємницю державної влади в умовах кричущої соціальної нерівності. Серед основних методів збереження панівною верствою влади вчений називає: 1) психологічну обробку знедолених верств, аби нейтралізувати чи послабити відчуття ними соціальної кривди; 2) натиск на декоративні форми рівноправності і суверенності народу; 3) тимчасове поліпшення умов життя, фактично – підкуп, “чисто фізичне годування сього суверенного народу кандидатами на владу у різних формах”; 4) використання мистецтва як ідеологічного забезпечення своєї влади; 5) розкручування національного почуття, “котрим провідні верстви звичайно стараються заповнити ту моральну порожнюву, що з’явилася на місці

¹³ Історія соціології: навчальний посібник, 401.

зруйнованої їх роботою племінної солідарності, свідомості морального зв'язку, що була колись живою душею родово-племінного життя”¹⁴.

Основна ідея М. Грушевського полягає в тому, що соціальний прогрес зумовлюється протистоянням і конкуренцією протилежних прагнень до колективізму (солідарності, альтруїзму) та індивідуальної самодостатності (самозабезпечення). Тому характерною особливістю соціального розвитку є процеси диференціації та інтеграції під впливом різноманітної комбінації факторів. Суспільна диференціація розглядається як основна характеристика сучасних суспільств і слугує творчою умовою особистої свободи, адже, на відміну від архаїчного суспільства, індивід не втрачає рис колективності, а набуває нових вмінь та несе особисту відповідальність за свої дії та вчинки. Долучення до аналізу історичного процесу ідей, пов'язаних із суспільним поділом праці, який не зводиться лише до збільшення різновидів діяльності в промисловості (економічне розуміння поділу праці), а передбачає використання таких понять, як “дезінтеграція”, “сегментація структури”, “інтеграція” є прикладом соціологічного підходу до вивчення складних суспільних явищ. Такий підхід М. Грушевського в сучасній історіографії часто окреслюється як історико-соціологічний метод. Так, еволюцію методології М. Грушевського сучасні дослідники-історики інтерпретують як поширення соціологічних студій на український історичний процес. О. Прицак називає М. Грушевського “істориком-соціологом”¹⁵. Львівський історик Леонід Зашкільняк вважає, що М. Грушевський є автором оригінальної раціоналістичної методології історії, яку у загальних рисах можна назвати “етносоціальною”¹⁶.

Історико-соціологічний синтез, який пропонує М. Грушевський, є прикладом подолання класичного позитивістського підходу, базованого на досягненнях природничих наук. Вплив позитивізму на соціологію середини і кінця ХІХ ст. – це пошуки неупередженого знання, з іншого боку, розвиток молоді соціологічної науки вимагав нової (власної) термінології, власного предметного поля, що, безумовно, породжувало міждисциплінарні впливи. Вихід за межі природничого світогляду на початку ХХ ст. породив новітні теоретичні пошуки на ґрунті “соціологізму” та інтеракціонізму, що, безумовно, для соціологічної теорії було значним кроком уперед у поясненні виникнення і розвитку суспільних процесів. Для історичної науки, яку яскраво репрезентував М. Грушевський, “соціальне життя має історичний характер, тому жоден із соціальних законів не володіє тими прогресивними функціями, що притаманні законам природи”¹⁷, а, отже, з перспективи історичного розвитку та про-

¹⁴ *Історія соціології: навчальний посібник*, 402–403.

¹⁵ Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 1, LIX.

¹⁶ Леонід Зашкільняк, *Методологічні погляди М. Грушевського*, доступ отримано 10 вересня 2018, chtyvo.org.ua/.../Metodolohichni_pohliady_Mykhaila_Hrus.

¹⁷ Шостак В., “Внесок Михайла Грушевського у становлення української соціологічної науки,” *Наукові записки. Історичні науки* 8 (2007): 200–220, доступ отримано 10 вересня 2018, <http://naub.org.ua/?p=382>.

гнозування актуальними залишаються питання аналізу тенденцій, а не дії соціальних законів, що є свідченням складності соціального прогресу.

М. Грушевський великий український історик, але значення його діяльності оцінено як істориками, так і соціологами не до кінця. Внесок М. Грушевського в українську соціологію можна розглядати щонайменше у трьох площинах: як причетність до інституціоналізації української соціології через створення і діяльність Українського соціологічного інституту; як одного з творців міждисциплінарного підходу до аналізу історичних процесів з використанням соціальної методології, що передбачала відкидання мінливого і випадкового та зосередженості уваги на типовому та постійному; як розуміння важливості соціології для цілей державотворення та розвитку національної самосвідомості. Звернення М. Грушевського до соціологічної науки збагатило його історичні розвідки, надавши їм нового фактологічного змісту. Безумовно, у цьому процесі взаємодія історичного і соціологічного підходів дала свій результат у новій якості дослідницьких парадигм, що на той час було інноваційним і прогресивним та не втратило своєї актуальності й до сьогоднішнього дня.

MYCHAILO HRUSHEVSKYI AND UKRAINIAN SOCIOLOGY: FROM INSTITUTIONALIZATION TO HISTORICAL AND SOCIOLOGICAL SYNTHESIS

Tetyana LAPAN, Yuriy PACHKOVSKYI, Oryslava KALYNYAK

Ivan Franko National University of Lviv,

Chair of Sociology,

1 Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine

The article is dedicated to the personality of Mykhailo Hrushevskiy, especially to his sociological hypostasis, formed at the context of sociological science development at the turn of 19–20 centuries. Due to his initiative for the purpose of the Ukrainian society integration and spreading of information about Ukrainians in the world the Ukrainian Sociological Institute (as the first institutionalized sociological centre) was created (1919). Professional historian M. Hrushevskiy substantiated the sociological value for research of historical retrospective and perspective of that time society. He revealed main reasons and factors of creation and functioning of the society in his conception “Genetic Sociology” (“The Beginnings of Citizenship”, Vienna, 1921); with the help of “genetic method” using the Ukrainian ethnographical material he reconstructed origin of the society. M. Hrushevskiy proved that competition of the collectivistic and individualistic tendencies become the base of social evolution. Adding of sociological context to the research of historical process gives the opportunity to name Hrushevskiy’s method as “historical and sociological” and his own as one of the brightest promoters of the scientific interdisciplinary.

Key words: M. Hrushevskiy, institutionalization of sociology, “Genetic Sociology”, “historical and sociological” method, interdisciplinary.

Стаття надійшла до редколегії 1.11.2018

Прийнята до друку 13.11.2018